

GAZDASÁG és JOG

1-2

XXXI. évfolyam
2023. január-február

PÁZMÁNDI KINGA

Jogról és gazdaságról a Sárközy-életmű apropóján

VÉKÁS LAJOS

Sárközy Tamás a társadalomtudós

GÖRÖG MÁRTA

„Valami mocorog a felszín alatt” – Tézis, antitézis és szintézis a személyiségi jog területén

GÁL JUDIT

Nyilvántartási rendszerek új utakon –
A jogi személyek nyilvántartásáról

CSEHI ZOLTÁN

Sárközy Tamás – A jogi személy elméletének
és gyakorlatának megújítója

SZIKORA VERONIKA

Önkéntesből kötelező – Láttelel a vállalati
társadalmi felelősségvállalás térhódításáról

MISKOLCZI BODNÁR PÉTER

Kógencia és diszpozitivitás a szerződési jogban

FÁBIÁN FERENC

A „Szoc. vállalat” és ami benne volt

BODZÁSI BALÁZS

A társasági jogi korlátolt felelősség kialakulása
és gazdasági szerepe

NAGY CSONGOR ISTVÁN

A Brüsszel I. rendelet és a Fizetéseképtelenségi
rendelet a magyar bíróságok gyakorlatában

SÁRKÖZY SZABOLCS

Gondolatok a testületi ügyvezetés, valamint
az FB. tagjainak döntéshozatal során tanúsított
„passzivitásával” összefüggő felelősségi kérdésekről

A TÁRSASÁGI JOGI KORLÁTOLT FELELŐSSÉG KIALAKULÁSA ÉS GAZDASÁGI SZEREPE

A gazdaságtudományban, az üzleti életben, illetve a jogtudomány és a joggyakorlat számára is magától értetődő ma már, hogy a gazdasági társaság tagjainak nem feltétlen kell helytállniuk a társaság valamennyi tartozásáért. A korlátolt tagi felelősség (helytállási kötelezettség) elvének törvényi szintű kimondása nélkül a modern társasági jog aligha lenne elképzelhető. Valójában azonban egy nem túl régi jogintézményről van szó, amely az elmúlt kétszáz évben nagyon látványos karriert futott be. A korlátolt tagi felelősség története igazi sikertörténet, az intézmény gazdasági jelentősége pedig kiemelkedő. A tanulmányban azt vizsgáljuk meg, hogy mi vezetett ehhez a sikerhez és milyen szerződéses konstrukciók útján jutottak el a 19. században az egyes nyugat-európai országok, hogy törvényi szinten is rögzítsék a társasági tagok (befektetők) korlátozott felelősségének az elvét.

FORMATION AND ECONOMIC ROLE OF LIMITED LIABILITY COMPANY

In economics, business life, as well as in jurisprudence and legal practice, it is now self-evident that the members of a business company do not necessarily have to be responsible for all of the company's debts. Modern corporate law would hardly be conceivable without the statutory declaration of the principle of limited liability of members (obligation to make good). However, it is actually relatively recent legal institution that has had a very spectacular career in the last two hundred years. The history of limited member liability is a real success story, and the economic importance of the institution is outstanding. In this study, we will examine what led to this success and what contractual constructions were used in the 19th century by individual Western European countries to enshrine the principle of limited liability of company members (investors) at the legal level.

I. KORLÁTOZOTT TAGI FELELŐSSÉG A MAI TÁRSASÁGI JOGBAN

Az üzleti életben, illetve a jogászok számára ~~is~~ ma már teljesen magától értetődő, hogy a gazdasági társaság tagjainak nem feltétlen kell helytállniuk a társaság valamennyi tartozásáért. A korlátolt tagi felelősség – helytállási kötelezettség – elvének törvényi szintű kimondása nélkül a modern társasági jog aligha lenne elképzelhető.¹ Valójában azonban egy nem túl régi jogintézményről van szó, amely azonban az elmúlt kétszáz évben nagyon nagy karriert futott be.

A tagok (befektetők) korlátozott helytállási kötelezettsége mellett működő társaságok klasszikus típusa az időben korábban megjelenő részvénytársaság, valamint az először a 19. század végén törvényi szabályozást nyert korlátolt felelősségű társaság. A jogirodalmi források alapján a korlátolt felelősségű társaság megjelenése a német jogcsaládhoz köthető. A német jogban a „*Gesellschaft mit beschränkter Haftung*”, (GmbH.) 1892-ben jelent meg, melyet 1906-ban követett az osztrák, 1926-ban a francia, 1936-ban a svájci, 1942-ben pedig az olasz kft. szabályozás.² A magyar jogban a kft.-t az 1930. évi V. törvény kodifikálta először, a részvénytársaságot azonban már az 1875. évi XXXVII. törvény (a Kt.) részletesen szabályozta.

A korlátolt tagi felelősség története egy igazi sikertörténet, az intézmény gazdasági jelentősége pedig kiemelkedő.

A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy mi vezetett ehhez a sikerhez és milyen szerződéses konstrukciók útján jutottak el a 19. században az egyes nyugat-európai országok, hogy törvényi szinten is rögzítsék a társasági tagok/befektetők³ korlátozott felelősségének az elvét.

II. GAZDASÁGI HÁTTÉR

1. A tag vagyonának védelme

A korlátolt tagi felelősség gazdasági értelemben azt jelenti, hogy a társaság hitelezői nem tarthatnak igényt a társaság tagjainak/befektetőinek a magánvagyonára. A korlátolt felelősség elismerésével tehát a jog a társaság, a vállalat hitelezőjét akadályozza meg abban, hogy a tag elkülönült magánvagyonához hozzáférjen, vagyis a tag magánvagyonát védi. Közgazdasági szempontból ez a védelmező vagyonszétválasztás a tagot védő pajzs.⁴

Korlátolt felelősségről ennek alapján akkor beszélünk, ha a társaság hitelezői még abban az esetben sem támaszthatnak igényt a tag vagyonára, ha a társaság vagyona nem elegendő az összes hitelezői követelés kielégítésére. A korlátolt felelősség jogszabályi szintű elismerése esetén a társasági tartozások megfizetése iránt a társaság tagjai ellen nem indítható sem végrehajtási eljárás, sem pedig más eljárás (például fizetési meghagyásos eljárás, felszámolási eljárás). A korlátolt

felelősség alapján a társaság hitelezői kizárólag a társaság vagyonára tarthatnak igényt a társaság tartozásai fejében.

Ezért is bír meghatározó jelentőséggel, hogy minden társaságnak legyen saját vagyona. Az azonban a korlátolt felelősségre is hatással van, hogy egy adott társasági forma esetén a törvény milyen mértékű tőkeminimumot ír elő.⁵

A korlátolt felelősség elismerése ennek alapján lehetővé teszi a tag számára a magánvagyonának és az üzleti/vállalkozási vagyonának az elkülönítését. A tagok/befektetők ugyanis kizárólag a társaságba bevitt vagyonuk – a vállalkozási-üzleti vagyonuk – erejéig kötelesek helytállni a társaság tartozásaiért, magánvagyonukkal azonban nem.

Ezzel kapcsolatban kell kitérni a jogi személyiség közgazdasági hatásaira is. Az önálló jogi személyiség elismerése ugyanis szintén lehetőséget teremt a társaság és a tagok vagyonának a szétválasztására. Az ennek révén megvalósuló vagyonszétválasztásnak azonban épp ellentétes a gazdasági hatása, mint a korlátolt felelősségnek. Az önálló jogi személyiség a társaságot védő pajzs, amelynek lényege, hogy a társaság vagyona a társaságé és nem a tagoké, így ezt a tag, valamint a tag hitelezője nem követelheti. A jogi személyiség a társaság vagyonát, a korlátolt felelősség pedig a tag vagyonát védi.⁶

A társasági vagyonnak természetesen a jogi személyiség elismerése szempontjából is meghatározó a jelentősége. A saját vagyon ugyanis az önálló jogalanyiség elismerésének is az egyik feltétele. A jogi személyiség, az önálló jogalanyiség teszi azt lehetővé, hogy a tagok és a tag(ok) hitelezői nem érhetik el a társasági vagyont, nem férhetnek ahhoz hozzá követelésük fejében. A tag hitelezője arra ugyanis nem tarthat igényt, hogy a tag a tartozását a társasági vagyonból elégítse ki. A társasági vagyonra csakis a társaság hitelezői tarthatnak igényt a saját követelésük fedezeteként. Gazdasági értelemben ezért a jogi személyiség egyrészt a társaság vagyonát, másrészt pedig a társaság hitelezőit védő jogintézmény. A jogi személyiség korlátozza, hogy ki férhet hozzá a társaság vagyonához, megóvja azt a társaság hitelezői számára.⁷

A korlátolt felelősségnek azonban ezzel épp ellentétes a hatása, az ugyanis a tag vagyonát, ezáltal pedig a tag hitelezőit védi. A tag (magán)vagyonára a korlátolt felelősség miatt a társaság hitelezői nem tarthatnak igényt.

A korlátolt tagi felelősség és az önálló jogi személyiség két, egymással szorosan összefüggő jogintézmény. Nem véletlen, hogy törvényi szintű elismerésük is szinte egy időben, a 19. század során került sor.⁸ A két jogintézmény gazdasági szempontból azonban nem ugyanazt a vagyont, nem ugyanazt a hitelezői kört védi.⁹

2. A befektetések diverzifikálása

A korlátolt felelősség törvényi szintű elismerése nemcsak a tag magánvagyonát védő eszköz, de egyúttal csökkenti annak a befektetőnek a kockázatát, aki részesedést szerez egy olyan társaságban, amelyben a tagok felelőssége a társaság tartozásaiért korlátozott.

A korlátolt felelősség ezáltal a tagok beruházási döntéseit is befolyásolja és hozzájárul ahhoz, hogy lényegesen diverzifikáltabb portfóliók jöjjenek létre. Ha ugyanis a felelősség korlátozott, akkor a befektetők jobban megosztják a forrásaikat és ezért több vállalkozás, több cég juthat viszonylag kedvező feltételekkel tőkéhez.¹⁰

A befektetések diverzifikációja különösen akkor válik egyértelművé, ha a tagok korlátolt felelősségével működő társaságokat a tagok egyetemleges és mögöttes helytállási kötelezettsége mellett működő társasági formákkal hasonlítjuk össze. Ha ugyanis a tagok helytállása a társasági tartozásokért egyetemleges és mögöttes, akkor a jelentős vagyonnal rendelkező befektetők kevésbé fogják diverzifikálni a befektetéseiket. Nem akarnak ugyanis sok ilyen társaságban tagok lenni, hiszen bármelyik társaság bukása esetén a teljes magánvagyonukat is kockáztatják. Minél kevesebb ilyen társaságban tag valaki, annál kevésbé fenyegeti őt ez a fajta veszély. A korlátolt felelősség azonban megszüadítja a befektetőt ettől a kockázattól. Mivel csökkenti a diverzifikálás veszélyét, a befektetők nyugodtan megoszthatják a forrásaikat, ettől nem nő a személyes vagyonukat fenyegető veszély.¹¹

A korlátolt felelősség a befektetések tranzakciós költségeit is csökkenti, így még inkább hozzájárul ahhoz, hogy a tőketulajdonosok több forrást fektessenek társasági részesedésekbe.¹² Ez különösen a nagy tőkeigényű gazdasági ágazatok esetén komoly előny az alternatív vállalatfinanszírozási formákkal, leginkább a hagyományos bankhitellel szemben. Erre a jogtörténeti fejlődés kapcsán még kitérünk.

A korlátolt felelősség nemcsak a befektetők, a tagok, hanem a társaság beruházásaira, beruházási döntéseire is közvetlen hatással van. Korlátozott felelősség mellett ugyanis a tagok olyan kockázatokat is felvállalnak, amelyeket ennek hiányában nem tennének, ez pedig a befektetések hozamát, a befektető hasznát is növeli. A felelősségkorlátozás ennek alapján a vállalati beruházásokkal kapcsolatos döntésekre is hatással van, maximalizálja ugyanis a beruházásokról döntést hozó szereplők veszteségét.¹³

A korlátolt felelősség közgazdasági szempontból egyrészt előnyös a társaságnak, mert ennek révén jóval több vállalkozás juthat kedvezőbb feltételek mellett tőkéhez. Jó azonban a befektetőnek is, mert kevesebb kockázattal nagyobb hozamhoz juthat.

Más megközelítésben ez azt is jelenti, hogy az állam a korlátolt tagi/befektetői felelősség elismerésével úgy tudja támogatni a vállalkozásokat, hogy az nem terheli a saját költségvetését. Az egy további kérdés, hogy ennek következtében a társaság üzleti tevékenységével együttjáró kockázatokat – így például annak fizetéseképtelenségét, csődjét – végső soron a társaság hitelezői viselik.

III. JOGI HÁTTÉR

1. Felelősség, helytállási kötelezettség

Bár a felelősség és a helytállási kötelezettség kifejezéseket jellemzően felváltva, egymás szinonimáiként

használjuk, fontos kiemelni, hogy két különböző fogalomról van szó. A felelősség egy szubjektív kategória, amely alól mindig van kimentés. A helytállási kötelezettség ezzel szemben egy objektív kategória, amely alól nincs kimentési lehetőség.

A felelősség és a helytállási kötelezettség megkülönböztetésével a magyar jogirodalomban korábban Asztalos László foglalkozott. Ő mutatott rá arra, hogy ez a megkülönböztetés a német jogi dogmatikán alapuló magánjogból öröklődött. A német magánjogban ugyanis mást értenek „Haftung”, illetve „Verantwortlichkeit” alatt.¹⁴ A két kifejezés elhatárolása során Asztalos abból indult ki, hogy a felelősség jogkövetkezményként realizálódó szankció nem mindig felelősségi. Számos esetben ugyanis a beálló lehetséges jogkövetkezmény nem felelősségi feltételű, az ugyanis lehet objektív is. Erre azonban a magyar nyelvben nincs külön elnevezés, legfeljebb az, hogy objektív szankció – helytállás, megtérítés. Ehhez képest a szigorú értelemben vett felelősségi szankció szubjektív feltételű – kártérítés, kötbér.¹⁵ Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a felelősségnek mindig valamilyen konkrét szubjektív feltételű szankcióval befolyásolható kötelezettség elmulasztása vagy megszegése a feltétele.¹⁶

A felelősség ugyanakkor szankcióként is kapcsolódhat a helytállási kötelezettséghez, illetve annak megszegéséhez. Ilyenkor a felelősség az a többlet, amely a helytállási kötelezettség megszegéséhez kötődik.¹⁷

A felelősség és a helytállási kötelezettség egymástól való hangsúlyosabb elválasztása a társasági jogban egy ideje jól megfigyelhető.¹⁸ Sárközy Tamás ezzel kapcsolatban azonban azt emelte ki, hogy bár ez egy helyes törekvés, de ellentétben áll a társasági jogi tradíciókkal. Épp e tradíciók miatt – mutatott rá Sárközy – nem is sikerült mindenütt az új Ptk.-ban ezt a koncepciót következetesen érvényesíteni.¹⁹

Ez főként azzal függ össze, hogy a hétköznapi nyelvben, de a jogi szaknyelvben is, számos esetben megszokottá vált a felelősség kifejezés használata a helytállási kötelezettséggel szemben. Így például a bizományos úgynevezett *del-credere* felelősségét annak ellenére a továbbiakban is minden valószínűség szerint felelősségnek fogják hívni, hogy a Ptk. 6:282. § (2) bekezdése szerint ez már helytállási kötelezettség.²⁰

Itt kell röviden kitérnünk arra is, hogy a felelősség és a helytállási kötelezettség megkülönböztetése nemcsak a társasági jogban, hanem a magánjog más területein is megjelenik. Így például a kötelmi jogban és az öröklési jogban is. Egy kötelmi jogi példát említve: a szerződéses biztosítékok kötelezettjeit – a zálogkötelezettet,²¹ a kezest, a garantőrt – sem felelősség, hanem helytállási kötelezettség terheli. A biztosítéki kötelezettek ennek alapján nem is tudják kimenteni magukat ez alól a kötelezettség alól.²²

2. A teljes vagyoni felelősség elve

A kontinentális európai jogrendszerekben a szerződéses kötelezettségek teljesítése – így különösen a pénztartozás visszafizetése – során főszabályként a teljes vagyoni felelősség (helytállási kötelezettség)

elve érvényesül. Ez azt jelenti, hogy a kötelezett/adós a vele létrejött visszsterhes szerződés teljesítéséért – főszabály szerint – a teljes magánvagyonával köteles helytállni. Itt sem felelősségről, hanem helytállási kötelezettségről van szó, mert a kötelezett ez alól nem tudja kimenteni magát.²³ Egy adásvételi szerződés esetén például a vevő nem mentesülhet a vételár fizetési kötelezettség teljesítése alól, ha bizonyítja, hogy úgy jár el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható; vagy akár a Ptk. 6:142. §-ában írt feltételeket bizonyítja. A vevő tehát a vételár megfizetési kötelezettség teljesítéséért objektíve köteles helytállni, még hozzá a teljes magánvagyonával.

A kölcsönszerződések esetében ugyanez a helyzet. Az adós a hitelező által neki kölcsönadott pénzösszeg visszafizetéséért a teljes vagyonával köteles helytállni. Ez sajátos módon jelenik meg azoknál a kölcsönszerződéseknel, amelyeket zálogjoggal – leggyakrabban ingatlant terhelő jelzálogjoggal – biztosítottak. Ha ugyanis ebben az esetben nem válik el egymástól a kölcsönszerződés személyes adósának és a zálogjog kötelezettjének a személye, akkor a személyes adós helytállási kötelezettsége nem korlátozódik a zálogtárgyra. Ez pedig azt jelenti, hogy ha a zálogjogosult hitelező követelése a zálogtárgyból nem nyert teljes kielégítést, akkor a személyes adós vagyonának további elemeire is igényt tarthat, így azokra is folytathatja az igényérvényesítést.

A 2010-es években mindez a devizahitelezés kapcsán társadalmi méretű problémává vált Magyarországon.²⁴ A forint árfolyamának gyengülése következtében ugyanis a külföldi devizában fennálló tartozások törlesztőrészleteinek szerződésszerű teljesítéséhez egyre több forintra volt szüksége az adósoknak. Ennek a kötelezettségének azonban a 2008-as gazdasági világválság hazai begyűrűzését követően a magyar adósok mind szélesebb köre nem tudott eleget tenni, így a hitelező bankok először felmondták a kölcsönszerződéseket, majd jogi úton meg is kezdték követeléseik érvényesítését. A teljes vagyoni felelősség elve miatt azonban az adósok hiába mondtak le a zálogtárgyaikról – amelyek jellemzően a kölcsönből vásárolt saját lakásuk volt –, ha ennek értéke nem fedezte a jogosult követelését, akkor a végrehajtás az adós – és az adóstárs(ak) – más vagyontárgyaira tovább folyt.

Mindez felveti azt a kérdést, hogy a 21. században mennyire tekinthető igazságosnak a teljes vagyoni felelősség elve? Alternatív megoldásként ugyanis felmerülhet az angolszász jogrendszerekben kialakult és elterjedt *walk away* intézménye. Ez az úgynevezett „*elsétáláshoz való jog*”, amely azt jelenti, hogy az adós a fedezettül lekötött vagyontárgy felajánlásával – az azon fennálló tulajdonjogának átruházásával – mentesül a teljes tartozás megfizetése alól.²⁵

Érdeemes lenne megfontolni ennek a jogintézménynek a magyar jogba történő átültetését.²⁶ Ennek előnye ugyanis jól láthatóak. Amennyiben pedig az adott jogrendszer a *walk away* intézményét egy olyan rugalmas csődszabályozással egészíti ki, amely a magánszemélyek számára is lehetővé teszi a felhalmozott adósságtól való megszabadulást és az újrakezdés lehetőségét, az az egész nemzetgazdaság számára hasznos.²⁷

3. Kivételek a teljes vagyoni felelősség elve alól

A jogrendszerek elismernek néhány olyan esetet, amikor a kötelezettet a helytállási kötelezettség csak egy meghatározott mértékig, vagyis korlátozottan terheli. Ezek a teljes vagyoni helytállási kötelezettség alóli kivételekként jelennek meg. A magyar magánjogban ezen kivételek közé az alábbi esetek sorolhatók:

- a társaság tagjait terhelő korlátozott helytállási kötelezettség;
- a zálogkötelezett helytállási kötelezettsége;
- az örökös „felelőssége”.

A zálogkötelezettet terhelő helytállási kötelezettségre az előzőekben már kitértünk. Ez azért tekinthető korlátozottnak, mert a zálogkötelezettet csak a zálogtárgy értékéig terheli. Ő tehát a zálogjoggal biztosított követelés teljesítéséért kizárólag a zálogtárggyal köteles helytállni, vagyonának más elemeivel azonban nem.

Az örökös „felelőssége” ugyancsak azért tekinthető korlátozottnak, mert az csak meghatározott mértékig, az öröksége erejéig terheli az örököst (*pro viribus*). A Ptk. 7:96. § (1) bekezdése ezt azzal egészíti ki, hogy az örökös a hagyatéki tartozásokért a hagyaték tárgyával és azok hasznáival felel a hitelezőnek. Az örököst tehát nemcsak *pro viribus*, hanem egyúttal *cum viribus* helytállás terheli, amely meghatározott vagyontárgyakra – a hagyaték tárgyaira – korlátozódik. Az örökös egyéb vagyontárgyaival kizárólag öröksége erejéig köteles helytállni, a hitelezők irányában.

4. A gazdasági társaság tagjának helytállási kötelezettsége

A korlátolt felelősség – helytállási kötelezettség – társasági jogi megjelenése kapcsán azt is ki kell emelni, hogy ez mindig a társaság tagja(i) vonatkozásában értelmezhető.²⁸ Ebből a szempontból is élesen el kell tehát választani egymástól a tag és a vezető tisztségviselő felelősségét, illetve helytállási kötelezettségét.²⁹ Ezt akkor is meg kell tenni, ha az adott társaságnak – kft.-nek, vagy zrt.-nek – csak egyetlen tagja/résztvényese van, aki egyben a társaság vezető tisztségviselője is.

A társaság tagjait a társaság hitelezői felé helytállási kötelezettség terheli, amely a társasági tagsági jogviszonyukon alapszik. Ez alól nem tudják kimenteni magukat, vagyis objektíve kötelesek helytállni a társaság hitelezőinek követeléseire, amennyiben azt a társasági vagyon nem fedezi.

A társaság tagját a hitelezők irányában terhelő helytállási kötelezettség mértékét tekintve kétféle lehet: korlátlan vagy korlátozott. Korlátlan helytállási kötelezettség esetén a tag a teljes vagyonával köteles helytállni a társaságnak a társasági vagyonnal nem fedezett tartozásaiért. Ebben az esetben a tagot terhelő helytállási kötelezettségnek nincs felső összeghatára, az a társaságot terhelő kötelezettségek egészére kiterjed. Ha a társaságnak több korlátlan helytállásra kötelezett tagja is van, akkor a kötelezettség egyetemlegesen terheli őket. Fontos azonban kiemelni, hogy ez mindig mögöttes jellegű helytállást jelent, vagyis a társaság hitelezőjének először mindig a társaság vagyonából kell megkísérelni behajtani a követelését.³⁰

A tagok korlátozott helytállási kötelezettsége mellett működő társaságok esetén a tagok kötelezettsége valószínűleg nem is a társaság hitelezői irányában áll fenn, hanem a társaság irányában. A tagokat ugyanis az ilyen társasági formák esetén kizárólag a vagyoni hozzájárulásuk szolgáltatásának a kötelezettsége terheli³¹, a társaság kötelezettségeiért azonban a tag nem köteles helytállni.³² Ezzel kapcsolatban Kisfaludi András arra hívja fel a figyelmet, hogy a korlátozott tagi felelősség valódi tartalmát illetően – az elnevezésével ellentétben – nem azzal jellemezhető, hogy a tag csak korlátozott mértékben lenne felelős a társasági kötelezettségekért, hanem sokkal inkább azzal, hogy a társasági tartozásokért nem tartozik felelősséggel. A létesítő okiratban vállalt vagyoni hozzájárulás teljesítéséért azonban a korlátozott helytállási kötelezettséggel bíró tag is teljes vagyonával köteles helytállni.³³

IV. JOGTÖRTÉNETI FEJLŐDÉS

A korlátozott tagi felelősség – helytállási kötelezettség – jelentőségének és gazdasági szerepének megértéséhez a jogintézmény kialakulásának és fejlődésének a történetéről is szükséges egy rövid áttekintést nyújtani. Ennek a jogfejlődésnek az egyik fő sajátossága, hogy évszázadokon keresztül szerződéses technikák útján érték el azt az eredményt – vagy legalábbis közel azonos eredményt –, amelyet csak viszonylag későn, a 19. század folyamán kodifikáltak törvényi szinten.

Évszázadokon keresztül alkalmazták ugyanis azokat a szerződéses megoldásokat, amelyek lehetővé tették, hogy valaki úgy bocsásson rendelkezésre tőkét egy másik személy számára, hogy az utóbbi által folytatott gazdasági tevékenység kockázatát nem, vagy csak kisebb mértékben viselje.

A jogfejlődés alapján tehát egyértelműen levonhatjuk azt a következtetést, hogy egy vállalkozási tevékenységben való tisztán szerződési – kötelmi – jogi alapú részvétel, valamint a társasági jogi tagság sok szempontból azonosítható és hasonló gazdasági eredményre vezet. Különösen érdekes kérdés azonban, hogy ha a gazdasági igényeket évszázadokon keresztül képesek voltak kielégíteni az erre irányuló különböző szerződéses megoldások, akkor mi történt a 19. században, ami miatt szükségessé vált a korlátolt tagi felelősség törvényi szintű elismerése? Másként megfogalmazva a kérdést: a korlátolt felelősség törvényi szintű elismerésére miért csak a 19. században került sor? Milyen okokkal magyarázható, hogy erre a korábbi évszázadokban nem merült fel igény? Az alábbiakban ezt vizsgáljuk meg.

1. Ókori jogfejlődés

1.1. A babiloni jog

Már az ókori jogrendszerekben is széles körben ismeretek és alkalmazottak voltak olyan szerződéses konstrukciók, amelyek segítségével egy adott személy saját név alapján, de idegen tőkével folytatott gazdasági tevékenységet. Ebből fejlődtek ki a mai kölcsön, a bizomány és a társaság intézményei is.

Érdekes módon ebből a szempontból az egyik legmagasabb szintre a babiloni jog jutott. Ez azzal magyarázható, hogy az ókori Babilon pénzügyi és hitelezési rendszere igen összetett lehetett. A fennmaradt források arról tanúskodnak, hogy az adósságok átruházhatók voltak, így a hitelező pontos megnevezése helyett az agyagtábla mindenkori birtokosának kellett a tartozást megfizetni. Az adósoknak kamatot is kellett fizetniük, de időszakonként felmentették őket a tartozásuk alól. Ez a hitelezés azonban még lényegesen különbözött a későbbi évszázadokban kifejlődött hitelezési formáktól, mivel a babiloni kölcsönök többsége királyi paloták vagy templomok raktáraiban letétként elhelyezett gabona, illetve más termények után fizetett előleg volt. A gazdaság mindazonáltal a fizetési ígéret hitelességén alapult.³⁴

A babiloni jogra vonatkozóan fennmaradt legfontosabb forrás a Kr. e. 18. században élt Hammurápi király 282 paragrafusból álló ítélet gyűjteménye. Ez a törvényoszlop egy nagyon fejlett hitelezési- és pénzügyi rendszerre utal. Számos idézetet tartalmaz arra vonatkozóan, hogy egy közös számlán folytatott kereskedelmi tevékenység során mikor kellett a nyereséget és a veszteséget egyenlően elosztani. A nyereségelosztásról azonban ettől eltérő rendelkezések is szólnak és bizonyos esetekben a kereskedő szabadulhatott a veszteségektől például vis maior esetén.³⁵

A nyereségből túlnyomórészt a tőketulajdonos részesült, akinek legfeljebb a rendelkezésre bocsátott tőke elvesztésének a kockázatát kellett viselnie. Ezt a kockázatot is lehetett azonban csökkenteni azzal, ha a vállalkozó kezességet vállalt a veszteségek megfizetéséért. Arra is volt lehetőség, hogy a veszteségek megfizetésére kölcsönösen vállaljanak kezességet egymás irányában, amely már az egyetemleges kötelezettség kialakítása felé vezető lépésnek tekinthető.³⁶

A szövegek arra is utalnak, hogy ezek az üzleti kapcsolatok nemcsak egy-egy alkalomra szóltak, hanem több éves kapcsolatot is létrehozhattak a felek. Sőt, arra is volt lehetőség, hogy ez a tartós kapcsolat az egyik fél halála után is fennmaradjon.³⁷

A Kr. e. 7–5. századból származó agyagtáblák már olyan jogviszonyokról is beszámolnak, amikor mindkét fél tőkével és személyes munkával is részt vett a vállalkozási tevékenység folytatásában. Ennek során létrejött egy közös vagyon, a gazdasági tevékenységet pedig a felek közös számlán végezték.³⁸

Ezek az eredetileg a kereskedelem kialakult formáinak utóbb más gazdasági tevékenységek folytatása során is alkalmazásra kerültek, így a mezőgazdaságban és a kézművesség területén is.³⁹

Mindez arra utal, hogy már 3700 évvel ezelőtt is léteztek olyan szerződéses megoldások, amelyek révén egy tőketulajdonos tőkét biztosított egy másik személy részére az utóbbi által folytatott gazdasági tevékenységhez és ezt differenciált nyereség- és veszteségelosztási rendelkezésekkel egészítették ki. A tőketulajdonos pedig főszabály szerint csak a rendelkezésre bocsátott tőkét kockáztatta, a vállalkozó által vállalt kötelezettségek azonban nem terhelték.⁴⁰

A babiloni jog jelentősége azért kiemelkedő, mert ha-

tással volt az ókori Perzsa Birodalom jogrendjére, amelyen keresztül – az iszlám megjelenése időszakában – a gyorsan terjedő arab kalifátus jogára is hatott. A kora középkor időszakában pedig az európai kereskedők is számos megoldást az arab jogból vettek át.

1.2. A római jog

A későbbi jogfejlődés szempontjából a római jog *societas* és az *universitas* intézményei bírtak nagy jelentőséggel.

A közös vagyoni célra⁴¹ létrehozott *societas* lehetővé tette a tagok számára a magánvagyonuk és a társaságba bevitt vagyonuk elkülönítését.⁴² Fontos azonban kiemelni, hogy mivel a *societas* szerződéses alapon jött létre és saját vagyona sem volt, a felelősségkorlátozási, a nyereség- és veszteségelosztási rendelkezések is csak a tagok egymás közötti, belső jogviszonyában érvényesültek.⁴³ Kifelé minden tag önállóan lépett fel, illetve, ha csak egy tag lépett fel, akkor kizárólag ő felelt.⁴⁴ Ha egyetlen tag járt el, akkor a társaság többi tagja harmadik személyekkel nem került jogviszonyba, így egyetemleges felelősségük/helytállási kötelezettségük sem volt.⁴⁵

Mivel a *societas* önálló jogalanyisággal nem rendelkezett, így a rómaiak a korlátozott felelősséghez sem a jogalanyisággal való felruházás révén, hanem szerződéses úton jutottak el. Ennek legszemléletesebb esete az volt, amikor egy rabszolga – mint hatalomalatti – több vállalkozó közös tulajdonában állt és a vállalkozók a rabszolgának *peculiumot* adtak, amellyel a rabszolga maga is vállalkozásba fogott. Ilyenkor a rabszolga társtulajdonosai az *actio tributoria* szabályai szerint csak az üzleti vagyon – a rabszolgára bízott különvagyon – erejéig, illetve az *actio de peculio* szabályai szerint a *peculium* erejéig feleltek a rabszolga tartozásaiért.⁴⁶

A források alapján megállapítható, hogy az ókori Rómában a hatalomalattiak nagyon jelentős különvagyonra tehettek szert. Az így kialakult bonyolult struktúrájú kereskedelmi szervezet létének egyik fontos oka az volt, hogy a hatalomgyakorló korlátozza a felelősséget, illetve az, hogy az előkelő társadalmi rétegek tagjai rabszolgáik útján anonim módon vegyenek részt az üzleti életben.⁴⁷

Az *universitas* esetében még inkább kimutatható a tagok, valamint az *universitas* kötelezettségvállalásainak, valamint a tagok magánvagyonának és az *universitas* vagyonának az elhatárolása. Az *universitas personarum* egy olyan személyegyesülés volt, amely önálló jogalanyisággal rendelkezett. Emellett léteztek jogképességgel felruházott vagyontömegek (*universitas bonorum*) is.⁴⁸

2. Középkori és kora újkorai jogfejlődés

Terjedelmi okok miatt a középkori jogfejlődés részletes bemutatására itt nem kerül sor.⁴⁹ Annyit viszont érdemes kiemelni, hogy bár a középkorban alapvetően római jogi alapokra támaszkodtak, emellett azonban – legalábbis a kereskedők által használt jogokban – megjelentek az arab jogból átvett intézmények is.

A középkori intézmények közül kiemelkedik a *commenda*,⁵⁰ amelynek a lényege ugyancsak azt volt, hogy egy személy tőkét bocsátott egy másik személy rendelkezésére, aki ezzel egy vállalkozási tevékenységet finanszírozott, a nyereséget pedig szétosztották egymás között. A *commenda*-nak létezett olyan formája is, amelyben mindegyik fél tőkével és személyes közreműködéssel is részt vett. Ez pedig már a személyegyesítő társaságok előképeként tekinthető.⁵¹

Emellett egy másik – szintén a tengeri kereskedelemben kialakult – jogintézmény is lényegessé vált: az úgynevezett *Reederei*. Ennek egyik fő jellemzője a „csak a hajóval és rakománnyal való felelősség” elve volt. A hajóra és rakományára már a kora középkor óta mint különvagyongra tekintettek. A hajótulajdonos – vállalkozó – felelőssége pedig erre a különvagyongra korlátozódott, hitelezői csak erre tarthattak igényt. A tőketulajdonos emellett a részesedését is átruházhatta, ezáltal pedig az utólagos fizetési kötelezettségétől is megszabadult.⁵²

A *Reederei* középkori intézményéhez kapcsolódó elvek jelentek meg kodifikált formában az 1681. évi francia *Ordonnance de la Marine*-ben is.⁵³

Ezt megelőzően azonban már az 1673. évi *Ordonnance de Commerce* kötelezővé tette a kereskedők által létrehozott társaságok regisztrációját, illetve kimondta azt is, hogy a társaság tagjai számára utólagos fizetési kötelezettség nem írható elő. A tagok belső felelőssége korlátozott volt: a rendelkezésre bocsátott tőkére korlátozódott. Kifelé azonban a tagok felelősségének korlátozására ekkor még nem került sor. Ez azt jelenti, hogy a társaság tagjait kifelé ekkor még egyetemleges kötelezettség terhelte, minden tag korlátlanul volt köteles helytállni a társaság tartozásaiért, veszteségeiért.⁵⁴

3. 19. századi kodifikációk

3.1. Code de Commerce

Az 1807-es *Code de Commerce* mondta ki elsőként törvényi szinten a tagok korlátozott felelősségét a társaság hitelezői irányában. Külföldi minták hiányában ez a korábbi francia joggyakorlat eredményeinek az összefoglalásaként került kodifikálásra.⁵⁵

A kódex a korlátozott tagi felelősséget két társasági forma esetén ismerte el: a betéti társaság kültagja vonatkozásában, valamint a részvénytársaság részvényesei esetében.⁵⁶ A kétféle társasági forma tulajdonképpen az ellentétje volt egymásnak. A betéti társaságban minden tag ismert volt, a részvénytársaságban azonban anonim módon is részt lehetett venni. A részvénytársasági forma ezért jobban megfelelt a vállalkozások finanszírozására vonatkozó gazdasági igényeknek.⁵⁷ Ráadásul a betéti társaság szabályozásában számos tilalom is érvényesült – például a kültag nem lehetett a társaság vezetője, nem képviselhetette a társaságot –, melyek döntően a korabeli francia gazdaságban jelentkező visszaélésekkel magyarázhatóak.⁵⁸

Kimondta a törvény a tagokat terhelő utólagos fizetési kötelezettség előírásának a tilalmát is, amely a 19. század elején nagy előny volt a korabeli angol és holland társasági jogi szabályozással szemben.⁵⁹

Érdemes kiemelni azt is, hogy a tagok felelőssége mellett a társaság irányításában résztvevők külső felelősségét is korlátozták.⁶⁰

A koncessziós kényszert azonban a *Code de Commerce* is fenntartotta, vagyis az államnak minden társaság alapítását külön kellett jóváhagynia.⁶¹ Ez csak 1867-ben szűnt meg. Az engedélyeztetési rendszer megszüntetése után nagymértékben fellendült a részvénytársaságok alapítása.⁶²

Joggal merül fel a kérdés, hogy a korlátozott tagi felelősség törvényi elismerésére elsőként miért épp Franciaországban került sor? Hiszen Angliában és Hollandiában már kétszáz évvel korábban létrehozták az első részvénytársaságokat,⁶³ melyeket a 17. század folyamán számos kolonialis-gyarmati részvénytársaság alapítása követett.

A kérdésre adható válasz épp a gyarmatosítással függ össze. A 17. században ugyanis a gyarmatosítás terén Franciaország le volt maradva Anglia és Hollandia mögött. Franciaországnak azonban erősen központosított államszervezete volt, amely merkantilista gazdaságpolitikát folytatott. Az állam nemcsak új társaságok alapításában járt az élen, de a társaságok irányítását is felügyelte. Számos társaságnak a szükséges tőkét is a királyi kincstár nyújtotta.⁶⁴

A francia kormányzat arra törekedett, hogy vonzóvá tegye ezt a befektetési lehetőséget, amelyre sokszor csak állami kényszer és fenyegetés után szánták rá magukat a befektetők. Ezért vált szükségessé a korábbi francia joggyakorlatban kialakult megoldások – például az utólagos fizetési kötelezettség előírásának tilalma – törvényi szintű elismerése.⁶⁵

3.2. Az angol jogfejlődés

Szembeötlő ehhez képest, hogy az angol jogban milyen későn, 1855-ben került csak sor a korlátozott tagi felelősség törvényi szintű elismerésére. Ennek azonban több oka is volt.

Ez részben azzal függött össze, hogy Angliában a 18. század elején kialakult az első jelentős tőzsdebuborék, majd azt követően egy komoly tőzsdei összeomlás következett be. Ez 1720-ban történt és az úgynevezett Dél-tengeri Társasághoz, annak részvényeihez kapcsolódott.⁶⁶

A tőzsdei összeomlás kiváltotta reakcióként született meg 1720-ban az úgynevezett *Bubble Act*, amely megtiltotta az állami engedély, privilégium nélküli társaság-alapítást. A tagok felelőssége szempontjából ez volt Európa egyik legszigorúbb társasági jogi szabályozása. Fokozatos liberalizációra csak egy évszázaddal később, 1825-ben került sor. Ezt 1844-ben követte az a törvény, amely eltörölte a kötelező állami engedélyeztetést. Ezt követően egyszerű regisztráció útján is lehetett már társaságot alapítani az Egyesült Királyságban. 1855-ben pedig a *Limited Liability Act*-ben a korlátolt tagi felelősség törvényi szintű elismerésére is sor került.⁶⁷

A franciához képest megkésett törvényi szabályozás egy további oka az volt, hogy az angol befektetőket megillető más privilégiumnak jóval nagyobb szerepe volt, mint a korlátolt tagi felelősség elismerésének. Ilyen volt például a csőd eljárások alóli mentesség. A csőd ugyanis

sokáig bűncselekménynek számított Angliában, így azok a társaságok, akik ez alól mentességet kaptak, nagymértékben tudták csökkenteni a tagjaikat fenyegető kockázatot.⁶⁸

Az angol jogfejlődés további sajátossága, hogy a korlátozott tagi felelősség törvényi szintű elismerését nem a tőkehiány ösztönözte, mint a kontinens legtöbb államában. Erre ugyanis sokkal inkább a túlzott tőkekínálat miatt került sor. A 19. század közepén Angliában nagy volt a tőkekínálat, a tőketulajdonosok pedig egyre vonzóbb befektetési lehetőségeket kerestek.⁶⁹ A korlátolt tagi felelősség alapján működő társaságok nagyobb hozamot és kevesebb kockázatot biztosítottak a tőketulajdonosoknak, mely igényt végül az angol jogalkotó is akceptálta.

V. ÖSSZEZGÉS

A korlátolt tagi felelősség elismerése kétségkívül egy kiemelkedő momentuma a 19. századi gazdaságtörténetnek. Ez ugyanis nagy lendületet adott a vállalkozói kedvnek és a kapitalista gazdaság fejlődésének. Kornai János ezt olyan nagy intézményi innovációnak tartja, amely nélkül nem ment volna végbe – vagy legalábbis nem folyt volna olyan sebességgel – az elmúlt évszázadok növekedése és az emberek életét gyökeresen átalakító innovációs folyamat.⁷⁰

A 21. század elején az Európai Unió területén ennek újabb lendületét adott az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságokról szóló 12. társasági jogi irányelv.⁷¹

Ma a fejlett országokban a GDP jelentős részét a tagok/részvényesek korlátolt felelősségvállalása mellett működő társaságok állítják elő. Egyre többen teszik fel azonban azt a kérdést, hogy igazságos-e az, hogy bár a tag, a befektető részesedik a nyereségből, a veszteséget azonban nem kell állnia.⁷² Ezzel ugyanis a társaság fizetésektől mentesével, csődjével együtt járó kockázatot a jog végső soron a társaság hitelezőire hárítja.

Nem véletlen, hogy szaporodnak a korlátolt tagi felelősség elve alól kivételt jelentő, azt áttörő jogszabályi rendelkezések. Hazai társasági jogunkban ennek legismertebb példája a Ptk. 3:2. § (2) bekezdése.⁷³

- 1 A hatályos magyar társasági jogi szabályozás három társasági formánál mondja ki ezt az elvet: a betéti társaság kültagja kapcsán a Ptk. 3:154. §-a, a kft.-nél a Ptk. 3:159. §-a, és az rt.-nél a Ptk. 3:210. §-a. Mindhárom esetben a korlátolt felelősség olyan kógens fogalmi elem, amelytől a felek a létesítő okiratban sem térhetnek el.
- 2 Lásd erről többek közt Sárközy Tamás: A magyar társasági jog Európában. HVG-ORAC, Budapest, 2001. 26–35., Szikora Veronika: Personengesellschaften in Österreich. Debreceni Jogi Műhely, 2012/9., 1–8., Pázmándi Kinga: A korlátolt felelősségű társaság új Ptk.-beli fogalmáról. Gazdaság és Jog, 2014/7–8., 18.
- 3 A társaság tagjait/részvényeseit, vagyis a befektetőket gyakran nevezik a társaság tulajdonosainak is. Gazdasági értelemben kétségkívül annak is tekinthetőek. Társasági jogi szempontból azonban összetettebb a helyzet. Erről lásd Lehoczki Zóra Zsófia: Fogalmi tévedések vígjátéka –

a tulajdonjog közvetett tárgyának szerepében: a jogi személy. Opuscula Civilia, 2017/3., 2–8.

- 4 Szalai Ákos: A gazdasági szervezetek jogáról és közgazdaságtanáról. Pázmány Law Working Papers, 2018/17., 100. <https://plwp.eu/files/2018-17.Szalai.pdf>
- 5 Szalai: i. m. (4. vj.) 115.
- 6 Szalai: i. m. (4. vj.) 100.
- 7 Szalai: i. m. (4. vj.) 100.
- 8 Sárközy Tamás ezzel kapcsolatban idézi Franz Wieacker német jogtörténészt, aki szerint a jogi személy elmélet az európai jogtudomány talán legjelentősebb gondolati teljesítménye volt a 19. század második felében, illetőleg a 20. század első évtizedében. Lásd Sárközy Tamás: A jogi személy elméletének átalakulása. Vizsgálódás a szervezetek komplex jogalanyiságáról. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985. 9.
- 9 Szalai: i. m. (4. vj.) 101.
- 10 Szalai: i. m. (4. vj.) 121.
- 11 Szalai: i. m. (4. vj.) 121.
- 12 Szalai: i. m. (4. vj.) 122.
- 13 Szalai: i. m. (4. vj.) 118. A befektetői hozam – a részvényesi érték – maximalizálására való törekvés az elmúlt két-száz évben fontos motorja volt a kapitalista gazdasági fejlődésnek. Mára azonban komoly kritika tárgyává vált, amelyet az új közgazdasági irányzatok erőteljesen támadnak. Ezen nézetek szerint ugyanis a vállalatok elsődlegesen nem azért jönnek létre, hogy rövid távon nyereséget maximalizáljanak a részvényeiket gyakran váltogató részvényesek számára, illetve, hogy jutalmazzák a felső vezetőiket. Emiatt ugyanis jóval kevesebbet fektetnek innovációba és nagymértékben hozzájárulnak a globális környezetszennyezéshez is. Lásd erről Michael Jacobs-Mariana Mazzucato (szerk.): A kapitalizmus újratervezése. Kossuth Kiadó, 2018. 38–39.
- 14 Külön kérdés a német magánjogban a „Haftung” (felelősség) és a „Schuld” (tartozás) elhatárolása. Erről lásd Hans Brox-Wolf-Dietrich Walker: Allgemeines Schuldrecht. Verlag C.H. Beck, München, 2007. 14–17.
- 15 Asztalos László: Szankció és felelősség a polgári jogban. In: Asztalos László – Gönczöl Katalin (szerk.): Felelősség és szankció a jogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1980. 294.
- 16 Nochta Tibor: A polgári jogi felelősség változásairól a társasági jogban. Gazdaság és Jog, 2019/7–8., 14.
- 17 Nochta: i. m. (16. vj.) 13.
- 18 Lásd Nochta: i. m. (16. vj.) 13–14. Erre utal Kisfaludi András is. Lásd Kisfaludi András: A felelősség funkciója és hatásmechanizmusa a gazdasági társaságok jogában. In: Király Miklós – Gyertyánffy Péter (szerk.): Liber Amicorum Studia Gy. Boytha Dedicata. Ünnepi dolgozatok Boytha György tiszteletére. ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék – Nemzetközi Magánjogi és Európai Gazdasági Jogi Tanszék, Budapest, 2004. 217.
- 19 Sárközy Tamás: Fordulat a magyar kártérítési jogban. Magyar Jog, 2013/9., 535. Valószínűleg ezzel magyarázható, hogy a Ptk. 3:2. § (2) bekezdése is felváltva használja a helytállás és a felelősség szavakat.
- 20 Ezzel kapcsolatban lásd: Indokolás a Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslatához, 623.
- 21 A zálogkötelezett egyrészt a zálogtárgyra korlátozott helytállási kötelezettség, másrészt azonban tūrési kötelezettség terheli. Ennek alapján a zálogkötelezett sem perben, sem pedig végrehajtási eljárásban a biztosított követelés megfizetésére nem kötelezhető, csupán arra, hogy tūrje a zálogjogosult kielégítési jogának a gyakorlatát a zálogtárgyból. A zálogkötelezett természetesen ön-

- ként kifizetheti a biztosított követelést, ez azonban nem jelenti azt, hogy őt fizetési kötelezettség terhelné. A kezest (és a garantőrt is) ezzel szemben pénzfizetési kötelezettség terheli. Erről lásd Bodzási Balázs: A zálogjog. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. II. kötet. Opten Kft., Budapest, 2014. 637–639.
- 22 Fontos kiemelni, hogy a kezes szabadulása nem azt jelenti, hogy a kezes kimentti magát a felelősség alól. A kezes szabadulása esetén ugyanis a kezességi szerződés – és így a kezest terhelő helytállási kötelezettség – részben vagy egészben megszűnik.
- 23 Mivel azonban a szakirodalomban is a teljes vagyoni felelősség elve kifejezés vált általánossá, így mi is ezt használjuk.
- 24 A devizahitelezés történetéről és különböző aspektusairól részletesebben is lásd Bodzási Balázs (szerk.): Devizahitelezés Magyarországon. A devizahitelezés jogi és közgazdasági elemzése. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2019. <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/4108/1/devizahitelezes2019.pdf>
- 25 Lásd: Dancsik Bálint – Fábián Gergely – Fellner Zita: Túl a pénzügyeken: miért nem fizetnek a késedelmes háztartások. In: Bodzási Balázs (szerk.): Devizahitelezés Magyarországon. A devizahitelezés jogi és közgazdasági elemzése. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2019. 142.
- 26 A felek szerződéses úton természetesen ebben a hatályos magyar jog alapján is megállapodhatnak. Törvényi szinten azonban jelenleg csupán egyetlen helyen jelennek meg – nagyon haloványan – a *walk away* bizonyos elemei: a Vht. 156. § (5). bekezdésében. Eszerint: „A végrehajtó a lakóingatlan árverezése során a felek kívánságára az általuk meghatározott értékre lecsökkentti azt az összeget, amelyen érvényes vételi ajánlat tehető. Az ilyen módon lefolytatott árverésből befolyó árverési vételár felosztását követően fennmaradó követelés megszűnik, a végrehajtási eljárás pedig befejeződik.”
- 27 Ezzel kapcsolatban lásd: Daniel Gros: Növekedési szakadékok az USA és Európa között. Világgazdaság, 2014. 07. 28. <https://www.vg.hu/velemenyt/2014/07/novekedesi-szakadek-az-usa-es-europa-kozott>
- 28 Ebből következően kft. esetén sem a társaság felelőssége korlátozott, hanem a kft. tagjainak a felelőssége. Maga a társaság ugyanis a tartozásaiért korlátlanul, teljes vagyónával köteles helytállni. Lásd erről részletesen Pázmándi Kinga: A korlátolt felelősségű társaság In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. I. kötet. Opten Kft., Budapest, 2014. 571–699., Pázmándi Kinga: A korlátolt felelősségű társaság In: Sárközy Tamás (szerk.): Polgári jog. A jogi személy. Az új Ptk. magyarázata II/VI., HVG-ORAC, Budapest, 2018. 202–285.
- 29 Erről részletesen lásd Mohai Máté: Felelősség és helytállási kötelezettség a társaságok jogában. PhD. disszertáció, Pécs, 2017.
- 30 Erről lásd Kisfaludi András: Társasági jog. Complex Wolters Kluwer, Budapest, 2007. 300–303.
- 31 A társasági jogban hagyományos normatív megközelítés, hogy a tagi kötelezettségek fő-, és mellékkötelezettségek formájában jelentek meg. Ahogy például Pázmándi Kinga fogalmaz „társasági jogi közhely”, hogy az alapvető tagi jogok és kötelezettségek katalógusa vagyoni és szervezeti (személyes) jogosultságokra (és kötelezettségekre) bonthatók, a főkötelezettség a társasági működéshez való vagyoni hozzájárulás. Lásd Pázmándi Kinga: Mellék-
- szolgáltatás és pótbefizetés a korlátolt felelősségű társaság szabályozásában. Gazdaság és jog 2016/9., 11–14.
- 32 Ptk. 3:154. §, Ptk. 3:159. §, Ptk. 3:210. §
- 33 Kisfaludi: i. m. (30. vj.) 323., 341–342.
- 34 Niall Ferguson: A pénz felemelkedése. A világ pénzügyi történelme. Scolar Kiadó, 2016, 34–35.
- 35 Justus Meyer: Haftungsbeschränkung im Recht der Handelsgesellschaften. Volume I., Springer Verlag, Berlin-Heidelberg, 2000. 14–15.
- 36 Meyer: i. m. (35. vj.) 16.
- 37 Meyer: i. m. (35. vj.) 15. 9. lábjegyzet.
- 38 Meyer: i. m. (35. vj.) 15.
- 39 Meyer: i. m. (35. vj.) 16.
- 40 Meyer: i. m. (35. vj.) 15., 26.
- 41 A vagyoni célnak nem kellett feltétlenül gazdasági-vállalkozási jellegűnek lennie. Lásd Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Oktatási Hivatal, Budapest 2020. 537. [1717]
- 42 Mivel a *societas* nem volt önálló jogalany, így saját vagyona sem volt, illetve a kötelezettségek sem a társaságot, hanem a tagokat terheltek. Földi-Hamza: i. m. (41. vj.) 539. [1726]
- 43 Meyer: i. m. (35. vj.) 26.
- 44 Kérdéses, hogy a közvetlen képviselőt a római jog milyen széles körben ismerte el. A *societas*-nál hiányzott a közvetlen képviselőt, így a társaság tagja – még ha a *societas* nevében járt is el – a jogokat és a kötelezettségeket nem a társaságnak, hanem magának szerezte meg. Követelhetette azonban az így vállalt kötelezettségek arányos viselését a társaság többi tagja részéről. Köteles volt ugyanakkor a megszerzett jogokat is arányosan a többi tagra átruházni, Mivel a *societas* nem volt jogalany, így a jogátruházásra is a társaság többi tagja javára került sor. Lásd Földi-Hamza: i. m. (41. vj.) 406. [1293], 539. [1726]
- 45 Egyetemlegesen feleltek azonban a tagok, ha közös „menedzsert” foglalkoztattak, valamint a hajós- és bankártársaságok esetén. Lásd Földi – Hamza: i. m. (41. vj.) 540. [1727–1728].
- 46 Földi-Hamza: i. m. (41. vj.) 181. [612.], 540. [1728]. A római kor gazdasági életében fontos szerepet töltött be a *peculium* intézménye is. Bizonyos formában ez is lehetővé tette a vállalkozó számára egy olyan különvagyon létrehozatalát, amelyet vállalkozási tevékenységére fordított. Lásd Meyer: i. m. (35. vj.) 24.
- 47 Ez azzal is magyarázható, hogy a *lex Claudia* korlátozta, illetve tiltotta a *senatores* kereskedelmi tevékenységét. Minderről részletesebben lásd Földi András: Kereskedelmi jogintézmények a római jogban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997. 175–176.
- 48 Földi-Hamza: i. m. (41. vj.) 230. [770]
- 49 Lásd azonban Kisfaludi András: A társasági jog helye a jogrendszerben. Polgári Jogi Kodifikáció, 2000/2., 37–40.
- 50 A *commenda* a római jog tengeri kölcsönéből alakulhatott ki. Részletesebben lásd: Földi András (szerk.): Összehasonlító jogtörténet. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2020. 552.
- 51 Részletesebben lásd: Meyer: i. m. (35. vj.) 47–59.
- 52 Meyer: i. m. (35. vj.) 40–41., 45.
- 53 Meyer: i. m. (35. vj.) 41.
- 54 Meyer: i. m. (35. vj.) 74.
- 55 Meyer: i. m. (35. vj.) 222.
- 56 A részvénytársaságot elsőként a *Code de Commerce* szabályozta egységesen. Lásd Földi (szerk.): i. m. (50. vj.) 595.
- 57 Meyer: i. m. (35. vj.) 75., 217.
- 58 Meyer: i. m. (35. vj.) 76. Ennek ellenére a kódex előkészítő munkálatai során a részvénytársaság egyáltalán nem váltott ki különösebb figyelmet. A korszak kodifikátorai

- ugyanis nem viszonyultak túlzott bizalommal ehhez a társasági formához.
- 59 Meyer: i. m. (35. vj.) 211.
- 60 Meyer: i. m. (35. vj.) 211.
- 61 Az engedélyezési vagy koncessziós rendszerről lásd Földi (szerk.): i. m. (50. vj.) 599.
- 62 Meyer: i. m. (35. vj.) 224., 227–230.
- 63 Az angol Kelet-Indiai Társaság 1600-ban, a holland Kelet-Indiai Társaság (VOC) pedig 1602-ben jött létre. Mindkét társaság esetében érvényesült a tagok korlátozott felelősségének az elve és mindkét társaság alapítása szorosan összekapcsolódott a részvénytőzsdékkal. Alig, hogy létrejöttek ezek a társaságok és részvényeiket nyilvánosan is meghirdették, máris megjelent az ehhez kapcsolódó másodlagos piac, amelyeken ezekkel a részvényekkel lehetett kereskedni. Ez a piac pedig rendkívül likvid volt. Ezzel magyarázható, hogy 1607-re a VOC részvényeinek egyharmada már kikerült az eredeti tulajdonosok birtokából. Nem véletlen egybeesés az sem, hogy 1609-ben alapították meg az Amszterdami Váltóbankot, hiszen a tőzsde működése feltételezi a hatékony monetáris rendszert. Erről lásd: Ferguson: i. m. (34. vj.) 133.
- 64 Meyer: i. m. (35. vj.) 208.
- 65 Meyer: i. m. (35. vj.) 211.
- 66 Erről részletesebben lásd: Madarász Aladár: Buborékok és legendák. Válságok és válságmagyarázatok. II/1. rész. A Déltengeri Társaság. Közgazdasági Szemle, 2011. november, 909–948., II/2. rész. Közgazdasági Szemle, 2011. december, 1001–1028.
- 67 Meyer: i. m. (35. vj.) 232. A 19. századi angol társasági jogról lásd továbbá: Földi (szerk.): i. m. (50. vj.) 603–604.
- 68 Meyer: i. m. (35. vj.) 204.
- 69 Meyer: i. m. (35. vj.) 247.
- 70 Kornai János: A puha költségvetési korlát. In: Kornai János válogatott munkái. IV. kötet, Kalligram, 2014, 4041.
- 71 2009/102/EK irányelv.
- 72 Szalai: i. m. (4. vj.) 122.
- 73 A legújabb jogirodalomból lásd Mohai Máté: Tagi felelősségátvitel a társaságok jogában. Gazdaság és Jog, 2022/5–6., 21–28.